

Στο Μέτωπο

Γιώτα Κριλή

Μέρος 30^ο

-Κύριε Χριστόφορε, θυμάμαι όταν ξεκινήσαμε με το πλοίο για τη Σμύρνη, μας συμβούλεψαν να συμπεριφερνόμαστε αδελφικά στους αλλοθρήσκους Τούρκους, που θα συναντούσαμε, καθόσον θα γινόντουσαν οι «νεοφώτιστοι» αδελφοί μας. Δυστυχώς, εκείνα τα ιδανικά θάφτηκαν σήμερα μαζί με τους σφαγιασμένους, είπε ο Νικήτας.

- Έτσ' είναι. Κι εγώ θαμμένος είμαι. Σπκώθηκε απότομα. «Να πηγαίνουμε», είπε. «Να δω μπας και σώθηκε κανείς δικός μου, συγγενής ή φίλος».

*

Καλοκαιρινό δειλινό. Ο ήλιος είχε πάρει την κατιούσα, τα πουλιά φτερούγιζαν στον ουρανό, τα τζιτζίκια συνέχιζαν το έντονο τραγούδι τους και το απαλό αγέρι χάιδευε τα ώριμα στάχυα του σταριού.

Στην πόλη, ο Νικήτας με τον Άγγελο άφησαν τον κύριο Χριστόφορο στον Ερυθρό Σταυρό, που είχε ήδη φτάσει, και περίμεναν στο καφενείο μέχρι να έρθει η διμοιρία τους. Το καφενείο είχε γίνει κέντρο πληροφοριών. Πηγαίνονταν και οι διασωθέντες που είχαν βρει άσυλο στη γαλλική σχολή των καλογραιών και στα βουνά. Έψαχναν για τους δικούς τους και μολόγαγαν τα πάθη τους.

- Εκεί στους πρόποδες των Τράλλων ήμασταν εκατοντάδες, ως επί το πλείστον γυναικόπαιδα. Χρωστάμε τη ζωή μας στους Ευζώνους. Πολέμησαν γενναία και μας έσωσαν απ' τους τσέτες. Ήταν η διλοχία του λοχαγού Λαμπράκη. Πάλεψε με τετραπλάσιο εχθρό και νίκησε.

- Μπράβο τους! Δεν είναι κιοτήδες σαν τον συνταγματάρχη Σχοινά.

- Ο Σχοινάς πρέπει να περάσει από στρατοδικείο.

Εκείνη τη στιγμή, η προσοχή όλων στράφηκε σε μια κοπέλα που μπήκε μέσα φωνάζοντας: «Εφυγαν! Πού πήγαν;» Η όψη της αγριεμένη, το βλέμμα της απλανές, αναμαλλιασμένη, τα ρούχα της ξεσκισμένα, ματωμένα. Τους κοίταζε και ήταν σα να μην τους έβλεπε. Ο Νικήτας σπκώθηκε. «Να την πάμε στον Ερυθρό Σταυρό», είπε. «Έχει τρελαθεί και δεν αφήνει κανέναν να την ζυγώσει», τους πληροφορήσε ο καφετζής. «Θα την πάμε αναγκαστικά». Την άρπαξαν, ο Νικήτας από το ένα χέρι και ο Άγγελος από το άλλο, ενώ εκείνη φώναζε: «Οχι! Όχι!»

Την παράδωσαν στον Ερυθρό Σταυρό και καθώς έφευγαν, ο Νικήτας άκουσε κάποιον να φωνάζει το όνομά του. Ξαφνιασθηκε και το βήμα του έμεινε μετέωρο. Έστρεψε το βλέμμα του και

αντίκρισε έναν γιατρό να τους πλησιάζει. Σαν γνωστός τού φάνηκε αλλά δεν μπορούσε να τον προσδιορίσει. «Νικήτα, δεν με θυμάσαι; Είμαι ο Σωκράτης». «Ο Σωκράτης! Σωκράτη μου, αδερφέ μου», είπε και του έσφιξε το χέρι κατασυγκινημένος. Στέκονταν σαστισμένοι από την απροσδόκητη συνάντηση. Ο Νικήτας τού σύστησε τον Άγγελο.

- Πώς τα περνάτε;

- Μαύρα κι άραχνα. Την σημερινή κόλαση ούτε στον εχθρό μας. Γίναμε νεκροθάφτες!

- Λυπάμαι πολύ.

- Ενταφιάσαμε τους εκλεκτούς πολίτες τούτης της πόλης. Μακελεμένους μαζί με τους προσκόπους, είπε ο Νικήτας και άρχισε να κλαίει. Ο Σωκράτης ακούμπησε το χέρι στην πλάτη του και τον παρηγορούσε:

- Κουράγιο, Νικήτα. Συμμερίζομαι την ψυχική σας οδύνη. Όμως ό,τι γίνεται δεν ξεγίνεται. Είχατε την τιμή να ενταφιάσετε τους αδικοσκοτωμένους. Η πράξη σας είναι ιερή. Τους φροντίσατε με στοργή, ευλάβεια και συμπόνια. Έτσι τους έπρεπε.

- Κάναμε το καθήκον μας. Όμως το μακελειό είναι εφιαλτικό, είπε ο Νικήτας φυσώντας τη μύτη του.

- Ελάτε, τώρα. Εσείς είσαστε βετεράνοι. Πολεμήσατε και στη μάχη του Σκρα.

- Φυσικά. Εκεί πολεμήσαμε τον εχθρό, όπως ορίζουν οι κανόνες του πολέμου, ενώ εδώ σφαγιασθηκε ο άμαχος πληθυσμός. Και το μεγάλο κρίμα είναι που έκοψαν τη ζωή των παιδιών, πρόσθεσε ο Άγγελος.

- Έχετε δίκιο. Οι φονιάδες θα τιμωρηθούν. Συγγνώμη, πρέπει να επιστρέψω στην υπηρεσία. Νικήτα, έλα αύριο το μεσημέρι, αν μπορείς. Ήρθα πριν τρεις μέρες από την Αθήνα. Είμαι εθελοντής, είπε ο Σωκράτης.

- Σωκράτη, σε παρακαλώ, φρόντισε την κοπέλα που φέραμε. Είναι αξιολύπητη.

- Νικήτα, μην ανησυχείς. Είναι ήδη σε καλά χέρια. Την ανάλαβε η βετεράνος νοσοκόμα του Ερυθρού Σταυρού, η Άννα Παπαδοπούλου.

*

Στο τέλος της ημέρας είχαν ενταφιαστεί όλα τα θύματα εκτός από εκείνα που ήταν στα πηγάδια και τις στέρνες. Το βράδυ οι στρατιώτες επιτάξαν τα χαμάμ. Πλένονταν και λούζονταν προσπαθώντας να διώξουν τη θανατίλα που είχε εισχωρήσει στο πετσί τους και στην ψυχή τους.

Την επόμενη μέρα έφεραν ζώα και τα έζεψαν στα μαγκανοπήγαδα. Έπρεπε να αδειάσει το νερό για να μπορέσουν να βγάλουν τους σκοτωμένους και τους πνιγμένους. Εριχναν σκάλες και ανέβαζαν τους νεκρούς. Τους πήρε μέρες να καθαρίσουν τα πηγάδια, τις στέρνες και τις γράνες. Αμέσως μετά το τάγμα

του Νικήτα αναχώρησε. Ένωσαν ανακούφιση που εγκατάλειπαν την αιματοβαμμένη πόλη. Ο διμοιρίτης είχε πάψει να είναι αυστηρός.

- Παιδιά μου, τώρα που επέστρεψαν και οι δυο μεραρχίες μας από τη Μεσημβρινή Ρωσία, δεν θα τολμήσουν να ξεμυτίσουν στη Μικρά Ασία οι Νεότουρκοι. Εμείς θα διαφυλάξουμε τα σύνορα της Ιωνίας μας σαν τους Ακρίτες. Τώρα πλέον κατέχουμε τις κύριες πόλεις, όπως τη Μενεμένη, τη Μαγνησία, τ' Αϊβαλί, την Πέργαμο κι άλλα μέρη που μας ανήκουν.

*

Ντάλα καλοκαίρι. Στρατοπέδευαν στο ύπαιθρο και πήραν ανάσα. Έκαναν και περιπολίες στη γύρω περιοχή. Κάθονταν στον ίσκιο των δέντρων και απολάμβαναν τον καθαρό αέρα. Γεύονταν τα θεριστιάτικα αχλάδια και νοσταλγούσαν τα δικά τους. «Στο χωριό μου έχουμε κι εμείς αχλαδιές που κάνουν νόστιμα αχλάδια σαν και τούτα», είπε ένας. Ο Άγγελος έβγαλε μια φλογέρα από το σακιδιό του. Η παρέα τον κοίταζε σαστισμένη. Πρώτη φορά τον έβλεπαν με φλογέρα. Καθώς την έφερνε στα χείλη του είπε: «Για τους αδικοσκοτωμένους» και άρχισε να παίζει τον πένθιμο σκοπό του μοιρολογιού:

Σου παραγγέλλω, μαύρη γης κι αραχνιασμένο χώμα,
αυτούς τους νιους που σου 'στειλα να μην τους αραχνιάσεις,
βάλ' τους να φάν', βάλ' τους να πιουν,
βάλ' τους να τραγουδήσουν..

...

Το μοιρολόι τούς άγγιξε και έφερε δάκρυα στα μάτια τους. Ο Νικήτας έκλαιγε.

- Με το συμπάθιο, Άγγελε. Μου θύμισες το σταυραδέρφι μου, τον Αριστειόδη. Έπαιξε και κείνος τη φλογέρα, είπε όταν είχε ηρεμήσει.

- Πώς το λένε το χωριό σου, Θεσσαλέ;

- Γαύροβον.

- Προς τα πού πέφτει;

- Κοντά στα Μετέωρα.

- Παίξε μας και κάνα θεσσαλικό τραγούδι.

- Δεν έχω κουράγιο για τραγούδια, όμως θα παίξω ένα για να μην ξεχνάμε, είπε και άρχισε να παίζει το σκοπό του τραγουδιού:

Σ' όλον τον κόσμο ξαστεριά, σ' όλον τον κόσμο ήλιος,

στη δόλια την Κουτσουφλιανή καπνός κι αντάρα βγαίνει.

Παίρνουν και τα κονίσματα, βαγγέλια και καμπάνες,

κατέβ'καν στο Λιμπόχοβο, έξ' απ' το μοναστήρι.

«Εμείς είμαστε Έλληνες, Τούρκο δεν προσκυνάμε»

Ντάλα καλοκαίρι. Στρατοπέδευαν στο ύπαιθρο και πήραν ανάσα. Έκαναν και περιπολίες στη γύρω περιοχή. Κάθονταν στον ίσκιο των δέντρων και απολάμβαναν τον καθαρό αέρα.